

Asia: Käännösten tekijänoikeus

Annettu: 11.9.1996

Tekijänoikeudella suojatun teoksen kääntämiseen ja käännöksen julkistamiseen tai julkaisemiseen tarvitaan alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijan lupa. Yksityiseen käyttöön, esimerkiksi opiskelu- ja harjoitustyönä, tapahtuva kääntäminen on sallittua. Tällaista käännöstä ei kuitenkaan saa julkistaa tai julkaista ilman alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijan lupaa.

Selostus asiasta

A on 21.12.1995 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa käännösten tekijänoikeuksista, erityisesti tekijänoikeuslain säännösten suhteesta oppilastyönä tehtyihin käännöksiin.

Hakija kertoo opiskelevansa Tampereen yliopiston käännöstieteen laitoksella kääntämistä ja tulkintaa. Kääntämistä harjoitellaan kääntämällä erilaisia tekstejä suomesta vieraskieliseksi ja päinvastoin. Alkuteksteinä käytetään muun muassa julkaistuja novelleja, otteita kirjoista, kuntien ja näyttelyiden esitteitä, sanoma- ja aikakauslehtien artikkeleita ja erilaisia asiakirjoja.

Hakijan mukaan alkutekstien tekijänoikeuksien omistajilta ei yleensä pyydetä lupia kääntämiseen. Jotkut opettajat arkistoivat puhtaaksi kirjoitetun version käännöksestä tulevien kurssien materiaaliksi.

Hakija toteaa, että lupien hankkiminen olisi hankalaa, koska käännöksiä tehdään paljon ja osa teksteistä on hankittu ulkomailta. Hakija kysyykin, eikö tekijänoikeuslaki rajoita yliopiston toimintaa millään tavalla.

Tekemistään käännöksistä hakija sanoo, ettei hän käytä niitä kaupalliseen tarkoitukseen vaan ainoastaan oppiakseen kääntämistä. Käännöksiä ei myöhemminkään julkaista.

Hakija tiedustelee, onko tällainen harjoitusmielessä kääntämisen oppimiseksi tapahtuva kääntäminen sallittua vai pitäisikö siihen pyytää lupa samalla tavoin kuin taloudellisen voiton saamiseksi tapahtuvaan kääntämiseen. Lisäksi hakija kysyy, onko kääntäminen harjoitukseksi ja oppimiseksi eri asia kuin kääntäminen kaupalliseen tarkoitukseen ja onko hän oikeassa ajattellessaan, että tekijänoikeuslaki ei ole suunnattu harjoitukseksi ja oppimiseksi tapahtuvan kääntämisen estämiseksi.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että tuote on riittävän itsenäinen ja omaperäinen yltääkseen niin sanottuun teostasoon. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.

Tekijän yksinoikeuksiin sisältyy sekä taloudellisia että moraalisia oikeuksia. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin tekijänoikeuslain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Saman pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin eli julkistetaan, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeuslain 4 §:n mukaan teoksen kääntäjällä on tekijänoikeus teokseen käännettyssä muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Tekijänoikeuslain 2 §:ssä on nimenomaisesti säädetty, että tekijällä on yksinoikeus saattaa teoksensa yleisön saataviin käännökseenä. Teoksen kääntämiseen ja käännökseen julkistamiseen tai julkaisemiseen tarvitaan siten alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijan lupa.

Kääntäminen puhtaasti yksityiseen käyttöön, kuten opiskelu- ja harjoitustyönä tapahtuva kääntäminen, ei kuitenkaan loukkaa alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijan oikeutta, vaan tällainen kääntäminen on sallittua. Sen sijaan myös yksityiseen käyttöön tehdyn käännökseen julkistaminen tai julkaiseminen edellyttää aina alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijan lupaa.

Käännöksiä tai kääntäjän oikeuksia on käsitelty tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa 1986:15, 1987:9 ja 1989:10.

Yhteenveto

Tekijänoikeudella suojatun teoksen kääntämiseen ja käännökseen julkistamiseen tai julkaisemiseen tarvitaan alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijan lupa. Yksityiseen käyttöön, esimerkiksi opiskelu- ja harjoitustyönä, tapahtuva kääntäminen on sallittua. Tällaista käännoästä ei kuitenkaan saa julkistaa tai julkaista ilman alkuperäisteoksen tekijänoikeuden haltijan lupaa.

Myöskään yksityiskäyttöön tekijänoikeuslain 12 §:n 1 momentin mukaan tapahtuva käännöksen kopioiminen ei ole luvallista, koska ainoastaan julkistetusta teoksesta saa valmistaa kopioita yksityiskäyttöön. Julkistaminen puolestaan edellyttää 8 §:n 1 momentin mukaan tekijän luvalla tapahtuvaa yleisön saataviin saattamista. Käännöksen julkistamiseen tarvitaan siten alkuperäisteoksen tekijän lupa.

Sen sijaan jos alkuperäisteksti ei yllä teostasoon tai jos sen tekijänoikeus on lakannut, kääntäjä voi vapaasti hyödyntää tekemäänsä käännöstä.

Tekijänoikeus käännöksiin syntyy kääntäjälle. Käännöksen teostasoa arvioidaan omana itsenäisenä kokonaisuutena.

Opintojen yhteydessä tapahtuvaa kääntämistä arvioidaan samalla tavalla kuin esimerkiksi ansiotoiminnassa tapahtuvaa kääntämistä. Opiskelija voi käännösharjoituksena kääntää tekijänoikeudella suojatun teoksen tai osia siitä, mutta tällaisia käännöksiä ei saa julkistaa tai julkaista ilman alkuperäisteoksen tekijän lupaa. Käännösten kaupallista ja ei-kaupallista levittämistä arvioidaan samalla tavalla.

(jaosto)